

Hírfutár

10. évfolyam, 25. szám

MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

2008. január

A TARTALOMBÓL

- 1 Simai Mihály: A transznacionális társaságok ...
2 Projektjeink

- 3 Események
4 Újdonságaink

Simai Mihály

A transznacionális társaságok a kitermelő ágazatokban és a fejlődés

1) Globális trendek

Az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának (UNCTAD) legújabb tájékoztató jelentése szerint a külfölditőke-befektetések az elmúlt évben különösen jelentős mértékben, 38 százalékkal nőttek. 1306 milliárd dollárt tettek ki, ami igen közel volt a 2000-ben elért 1411 milliárdos történelmi rekordhoz. Ez a világon az adott évben eszközölt összes befektetések 13 százalékát tette ki. A külföldi tulajdonú vállalatok értéke a globális BNT 102 százalékának felelt meg. Ez mintegy 78.000 transznacionális társaság 780.000 vállalkozásában összpontosult. Ezek a vállalatok 25.000 milliárd árut és szolgáltatást állítottak elő, ami a globális BNT 52 százalékával volt egyenlő, s a világkivitelnek csaknem kétszeres volt. A külföldi tulajdonban lévő vállalatok 73 millió személyt foglalkoztattak, közel háromszor annyit, mint 1990-ben. Ezekből az adatokból is egyértelműen kitűnik a transznacionális társaságok meghatározó szerepe a világtermelésben. A külföldi befektetések több mint kétharmada már működő vállalatok megvételét célozta, s csak egyharmada volt zöldmezős, vagyis új beruházás. A viszonylag gyors világgazdasági növekedés és a társaságok magas haszna új lehetőségeket és jelentős ösztönzést képviselt a nemzetközi vállalati tevékenységek fokozására.

2) Regionális tendenciák

A regionális tendenciák alakulása egyrészt a hagyományos irányokat követte, másrészt azok a térségek jelentettek különleges vonzerőt, amelyekben a piacok potenciális bővülése, a preferált ágazati lehetőségek és az olcsó, de képzetesebb munkaerő jelenléte biztosítva volt. Az új befektetések 65 százaléka fejlett országokba irányult, 29 százaléka fejlődő országokba s 6 százaléka a volt szocialista térségbe Európában. Az Európai Unióba áramlott az új befektetések több mint kétötöde. Ezen belül a fő vonzó erőt Anglia, Franciaország és Belgium jelentették. Az USA-ba az új befektetések 14 százaléka, Kínába 6 száza-

léka irányult. A fejlődő és a volt szocialista térségben az új beáramlás történelmi rekordnagyságot jelentett. A forrásokat illetően, a fejlett országokból származott az új befektetések 84, az EU államaiból 47, az USA-ból 17 és Japánból 4 százaléka. A fejlődő országok társaságai adták az új befektetések 14 százalékát s a volt szocialista országok vállalatai 2 százalékát. Világméretben tovább folytatódott a verseny a társaságok között az új befektetési lehetőségekért, s az államok között az új tőkebefektetésekért. Figyelemreméltó, hogy a zöldmezős befektetések megoszlása országok szerint jelentős mértékben eltér az összes befektetések megoszlásától. E kategóriában az első helyen áll Kína, 12 százalékos részesedéssel, Indiáé a második hely 8 százalékkal, a harmadik az USA 6 százalékkal, majd Anglia következik 5,6 százalékkal. Térségünkben az új befektetések globális megoszlásában az első tíz között van Oroszország 3,3, Románia 3,5, Lengyelország 2,7 és Bulgária 2,4 százalékos részaránnyal.

3) Ágazati preferenciák: a szolgáltatások, az olaj és a fémek

A külföldi befektetések kétharmada a szolgáltató szektorokba és különösen az infrastruktúrával összefüggő ágazatokba irányult. A szolgáltatások aránya 1990-ben még 49 százalék volt. A szolgáltatások arányának növekedése a világgazdasági tendenciákat tükrözi, amelyekre a gyár-
ipar arányának zsugorodása és a különböző modern szolgáltatások szerepének és súlyának növekedése jellemző. Ebben a folyamatban a TNC-k döntő tényezők, mivel jórészt kereteik között integrálódtak, illetve alakultak ki hatalmas termelő-szolgáltató blokkok. A kitermelő ágazatok aránya a külföldi befektetésekben valamelyest nőtt, de csak az összes befektetések 10 százalékát tette ki. Az UNCTAD ez évi jelentése ugyanakkor kiemelt témaként a kitermelő ágazatokkal foglalkozik. A nagyvállalatok múltjában ezek az ágazatok hatalmas szerepet játszottak, hiszen Európa gazdaságtörténetében a gyarmatokról behozott olcsó nyersanyagok segítették az ipar fejlődését.

☎ 224-6760; 📠 224-6765
✉ vki@vki.hu
www.vki.hu

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

Időközben a korábban nyersanyag kitermelésre, szállításra és értékesítésre alapított társaságok olyan nemzetközi vállalatokká fejlődtek, amelyek a kitermeléstől a végső értékesítésig minden tevékenységet az adott vállalati rendszerbe integráltak. A gyarmati rendszer szétesése és az új országok államosításai nyomán azonban sok fejlődő országban kisajátították a nyersanyagkincsek kiaknázását, ám a társaságok többsége nemcsak túlélte ezt a megrázkódtatást, hanem rugalmasan és ügyesen alkalmazkodott az új helyzethez. A XXI. század első évtizedére kialakult helyzetet növekvő mértékben határozza meg a világgazdaság új fejlődési központjainak szerepe a világtermelésben, a kereskedelemben és a fogyasztásban. Ezek a térségek, és különösen Ázsia két óriása, valamint Latin Amerikában az ugyancsak gyorsan fejlődő Brazília egyre több energiát, főként olajat, valamint különböző fémeket használnak fel. Fogyasztásuk növekedése alapvető oka volt az nyersanyagárak emelkedésének, ami különösen kedvezőtlen volt a hagyományos importőrök számára, de kiváló üzlet a kitermelő ágazatok társaságainak. Nyomós oka az UNCTAD témaválasztásának az is, hogy a fejlődő országokban és Oroszországban kifejlődött óriásvállalatok egy része a nyersanyagsektorban működik, s a fémipar kitermelő, tehát bányászati és alapanyagokat gyártó vertikumában a fejlődő világban továbbra is döntő a nyugati világ vállalati társaságainak szerepe. Az áremelkedésből realizálható haszon megosztása az államok között emiatt is rendkívül egyenlőtlen továbbra is. Különösen érdekes és fontos része ebben az évben a jelentősnek azoknak a mechanizmusoknak az elemzése, amelyek a haszon megosztását határozzák meg, s a válasz keresése arra a kérdésre, hogy a fejlődő országok nyersanyagkincseinek kiaknázása hogyan szolgálhatná jobban gazdasági felemelkedésüket. Ez a téma természetesen igen lényeges Oroszország és néhány volt szovjet köztársaság számára is, amelyek döntő mértékben függnek a területükön lévő nyersanyagok kivitelétől.

4) A következő évek kilátásai

A transznacionális társaságok szerepe a világgazdaságban tovább nő. A leghatalmasabb TNC-k továbbra is a mai fejlett világ társaságai. Egyre jelentősebb versenytársai azonban e közegeknek a kínai, indiai, brazil, orosz, mexikói óriás vállalatok, amelyek a hagyományos mamutvállalatoknál lényegesen gyorsabban bővítik nemzetközi tevékenységüket, befektetéseiket. Éleződik a verseny olyan térségek piaciért és nyersanyagforrásaiért, amelyek távlatilag fontosak. Különösen szembeötlő változás az orosz és a kínai nagyvállalatok térhódítása Afrika olaj- és más nyersanyag-kitermelésében. Figyelemreméltó az is, hogy a kisebb volt szocialista országok társaságai is gyorsan igyekeznek nemzetköziesedni. Ezt jelzi néhány magyar vállalat regionális terjeszkedése is. Magyarországon, amelyik továbbra is a világ leginkább transznacionalizálódott országai közé tartozik, a várható új befektetések méreteit illetően, néhány más közép-kelet-európai országhoz hasonlóan egyre inkább beáll mint célország arra a helyre, amelyet olyan adottságai határoznak meg, mint belső piacának mérete és bővülési üteme, a politikai rendszer stabilitása és kiszámíthatósága, a működő külföldi érdekeltségek biztonsága, a munkaerő képzettsége és költségei, az infrastruktúra fejlettsége és a nagy piacok közelsége. Ez a következő öt eszten-

dőben – a ma valószínűsíthető tendenciák figyelembevételével alapján – a világ 82 országa közül a 44. hely lesz.

Új MeH–MTA stratégiai kutatások:

1) Magyarország Kína-stratégiájának meg- alapoítása

(Meghosszabbítva 2008. június 30-ig)

A Világgazdasági Kutatóintézet és a Miniszterelnöki Hivatal közös projektjeként működő Kína-kutatás 2006 óta tart. A stratégiai kutatás eredményeként sor került Kína belső fejlődésének és külkapcsolatainak számos aspektusból történő vizsgálatára. A projekt keretében 15 tanulmány készült, két konferenciát rendeztünk, és hamarosan megjelentetünk egy magyar nyelvű kötetet. E kutatás folytatódik 2008 során is, és a következő főbb témákat érinti majd (zárójelben a tanulmányok tervezett száma):

- * Kínai belpolitika, gazdaság (10)
- * Kína nemzetközi kapcsolatai (10)
- * Kína és az Európai Unió kapcsolatrendszere (9)
- * Magyar–kínai kapcsolatok (9)
- * Kína növekvő hatása a világpolitikára és a világgazdaságra (6)

Ebben az új szakaszban az egyik legfőbb feladat a szakértőkből és fiatal kutatókból álló regionális hálózat megszervezése, mely területileg nem csupán Magyarországot fedné le, hanem kiterjedne Közép-, illetve Kelet-Európára is. A hálózat szervezése már megkezdődött, számos közép-kelet-európai egyetemet arra kértük, hogy nevezze meg a Kínával foglalkozó, Kína iránt érdeklődő oktatóit, PhD-hallgatóit. Mindeközben felmerült az együttműködés lehetősége nyugat-európai országokkal is, a Europe–China Academic Network keretein belül.

A projekt eredményeinek közzététele érdekében weboldal is készül, mely remélhetőleg egy-két hónapon belül megkezdheti működését.

Projektkoordinátor: Szunomár Ágnes
(aszunomar@vki.hu)

2) Magyarország FÁK-stratégiája, különös tekintettel Oroszországra, Ukrajnára és Kazahsztánra

A Világgazdasági Kutatóintézetben 2007 nyarán kezdődött a MeH és az MTA közötti együttműködés keretén belüli stratégiai FÁK-kutatás. (A projektben társintézményként vesz részt az MTA Szociológiai Kutatóintézete, részükről Tamás Pál igazgató fogja össze a kutatást.) A FÁK-projektben több nagyszabású célkitűzés megvalósítására vállalkoztunk. Elsődleges célunk természetesen új kutatási eredményekkel gazdagítani eddigi, a posztszovjet térségre, annak legjelentősebb államaira vonatkozó ismereteinket. Néhány kulcsfontosságú kérdéskörben

már folynak a kutatások. Az első körben elkészülő tanulmányok vitáit a jövő év elején szeretnénk megrendezni. Ezen belül a következő kérdéskörökkel foglalkozunk: a posztszovjet térség országai energetikai szektorainak perspektívái; a FÁK-on belüli gazdasági integráltság kérdése s általában a térségen belüli integrációs és dezintegrációs folyamatok elemzése. Külön tanulmány készül a Magyarországon kevéssé ismert Kazahsztánról vagy az ukrán belpolitikai bizonytalanságokból eredő gazdasági következményekről. A kutatásba a Világgazdasági Kutatóintézet külföldi, orosz és ukrán partnerintézeteit is bevontuk azokban a témákban, ahol úgy éreztük, hogy a helyi ismeretek és rálátás meghatározó fontosságúak. Ezen kívül „külső” hazai szakértők is bekapcsolódnak a munkába. A kutatás második szakaszában, amely 2008 nyaráig tart, elsősorban Oroszország és Ukrajna külkapcsolataival foglalkozunk majd, s a legfontosabb partnerekkel való kapcsolatrendszerüket vesszük górcső alá néhány kiemelt kérdéskörre koncentrálni.

Másik fontos célunk egy „virtuális FÁK-központ” kialakítása: elsőként a hazai, a későbbiekben külföldi, a posztszovjet térséggel foglalkozó, az iránt érdeklődő szakmai hálózat kialakítása közös viták, rendezvények szervezésének céljából. Ennek szellemében például január közepén a kaukázusi térséggel foglalkozó rendezvényekre kerül majd sor. A FÁK-projekt szélesebb körű megismertetését szolgálja majd a készülő honlap, ahol minden a kutatásokkal, fontosabb kapcsolódó rendezvényekkel kapcsolatos információ elérhető lesz. Minderről a projekt tervezett Hírlevele is tudósít majd.

Projektkoordinátor: Ludvig Zsuzsa (zsludvig@vki.hu)

ESEMÉNYEK

2007. szeptember 17–18-án a VKI szervezésében nagyszabású konferenciára került sor a Hélia szállóban „Stabilizáció, konszolidáció, növekedés: magyar tapasztalatok, tanulságok Ukrajna számára” címmel. A magyar–ukrán kormányközi együttműködés keretében ukrán vezető politikusok és akadémiai gazdasági szakemberek kérték fel magyar partnereiket a szakmai tanácskozás és tapasztalatcsere megszervezésére. A konferenciára az intézet neves előadókat felvonultató szakmai programot állított össze, támaszkodva az évek óta jól működő partneri kapcsolataira az Ukrán Akadémia Gazdasági és Prognosztikai Intézetével, valamint magyar partnereire a tudományos és közigazgatási szféra számos területéről.

A konferencia első, plenáris napjának témaköreit öt blokkba csoportosítottuk. Az első a múltba tekintett vissza, és azt próbálta meg felvázolni, hogy milyen keretfeltételek között, milyen módszerekkel, mennyire tudta Magyarország kezelni a 70-es 80-as évektől fogva az országot ért egyre erőteljesebb gazdasági-politikai kihívásokat. A második témakör a közelmúlt egyik markáns gazdasági eseményét, a Bokros-csomag bevezetését

és annak hatásait elemezte, Bokros Lajos személyes közreműködésével. A következő két blokk az elmúlt évek jelentős gazdasági-politikai döntéseit és azok tapasztalatait vette górcső alá: a belső, fogyasztásösztönzésre épülő, gazdasági növekedésre irányuló politikát, illetve a Gyurcsány-kormány stabilizációs lépéseit. A záró blokk Magyarország uniós felkészüléséről és tagságáról adott áttekintést. A második nap a szekcióülésekké volt.

2007. október elsején sajtótájékoztató keretében mutatuk be a VKI főmunkatársa, Dezséri Kálmán szerkesztésében elkészült legújabb angol nyelvű kötetünket: *New Modes of Governance and the EU Structural and Cohesion Policy in the New Member States* (Akadémiai Kiadó). A kötet többéves, 6. keretprogramos projekt együttműködésének és kutatásainak eredményeit foglalja össze, és a 2004-ben csatlakozott közép-európai országok strukturális és kohéziós politikáit abból a szempontból vizsgálja, hogy mik az intézményi és irányítási rendszerek létrehozásának és működésének első tapasztalatai. Az elemzés az EU által megkívánt új kormányzási módok alkalmazásának eredményességét értékeli.

2007. október másodikán szintén szakmai könyvbemutatóra került sor. Rácz Margit jelentette meg ugyancsak az Akadémiai Kiadónál az *Uniós kihívások és válaszutak a 2000-es években. Az egységes belső piac és a közös pénz* című könyvét. Jó hangulatú beszélgetésen a felsőoktatás, a kutatás és a közigazgatás területéről érkezett kollégák méltatták a publikáció jelentőségét, és áttekintették az egységes belső piachoz és a közös pénz kialakulásához vezető – néha igencsak rögzös – utat, majd a jövő esélyeit latolgatták.

Október 5–6-án intézetünk és a Babes-Bolyai Egyetem közös szervezésében került sor a *The Impact of FDI on Growth and Employment in the New EU Member States* című konferenciára.

Október 25-én a VKI egy hattagú thaiföldi delegációt fogadott. Az Office of Industrial Economics Ministry of Industry vezérigazgatója, Dr Atchaka Sibunruang Brimble és kollégái az intézeteink közötti együttműködés lehetőségeiről is tárgyaltak budapesti útjuk során.

2007. október 16-án mutatták be a VKI-ban az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézete és a Magyar ENSZ-társaság szervezésében az UNCTAD 2007-es jelentését (közkeletű néven a World Investment Reportot) a nemzetközi társaságokról, a kitermelő ágazatokról és a világ fejlődéséről.

Október 26–27-én az akadémiai bilaterális kapcsolatok jegyében idén Budapesten rendezték meg Bulgária és Magyarország akadémiai gazdasági intézetei közötti szakmai workshopot. Az idei rendezvény többek között a makrogazdasági feltételekkel és a mikrogazdaság előtt álló kihívásokkal foglalkozott.

November 14-én szintén könyvbemutatóra került sor, a VKI és a Friderich Ebert-alapítvány budapesti irodája közös szervezésében. A szerző Inotai András. A könyv címe *The European Union and South-Eastern Europe – Troubled Waters Ahead?* A könyv témája az Európai

Unió és Dél-kelet-Európa kapcsolata, illetve ezen kapcsolat jelenének és jövőjének néhány stratégiai fontosságú kérdése. A könyv a Peter Lang AG International Academic Publishers kiadásában látott napvilágot.

November 15-én a VKI műhelybeszélgetést szervezett a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozatához kapcsolódóan. A téma a magyar társadalom és a nemzetközi versenyképesség volt. A rendezvényen a VKI kutatói mellett a Corvinus Egyetem hallgatói is kifejtették gondolataikat.

ÚJDONSÁGAINK

Műhelytanulmányok

No.76 Szanyi Miklós: Külföldi befektetésekre alapozott fejlődési modell a XXI. század elején Magyarországon

Working Papers

No.175 Edited by Zsuzsa Ludvig and Gábor Fóti: The Ukrainian Economy in Europe

No.176 Iwona Mertin and Ognian N. Hishov: Analysis of the Success and Failure in the Labour Markets of Selected EU Member-states. Macroeconomic Aspects

No.177 David L. Ellison: Subnational Regionalism in a Supranational Context: the Case of Hungary

Kihívások

No.188 Kiss Judit: Szertefoszló agrárremények, avagy EU-csatlakozásunk agrár-külkereskedelmi hatása

No.189 Weiner Csaba: Beszámoló Litvánia harmadik uniós évről (2006. május 1.–2007. április 30.)

No.190 Szanyi Miklós: Magyar csempe, román csapágy; elmékedés átalakuló országok egymás közötti tőkebefektetéseiről

Vélemények, Kommentárok, Információk

No.144 Farkas Péter: Gyengül a dollár világpénzszerepe

No.145 Rácz Margit: Az első 50 év után. A német elnökséget záró EU-csúcsról

No.146 Szigetvári Tamás: Törökországi választások. Maradnak az iszlamisták

No.147 Dezséri Kálmán: Az áfarendszer felülvizsgálata az Európai Unióban

No.148 Farkas Péter: Ingatlan vagy ingó? Az amerikai ingatlanpiac és a világgazdaság.

No.149 Dezséri Kálmán: Rögös az út a reformszerződésig

No.150 Wisniewski Anna: Gazdaságpolitika a lengyel választások után

No.151 Rácz Margit: Merre tovább Németország a CDU hannoveri kongresszusa után?

No.152 Vida Krisztina: Laekentől Lisszabonig – az alkotmányozási kísérlettől a reformszerződésig

No.153 Ludvig Zsuzsa: Két kelet-európai választás: régi-új arcok – régi dilemmák?

No.154 Simai Mihály: Válság, hitelszűke vagy átmeneti zavarok? A hosszabb távú változások és a pénzpiacok 2008-ban

Most jelent meg:

Dezséri Kálmán (ed.): *New Modes of Governance and the EU Structural and Cohesion Policy in the New Member States.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 249 p.

Rácz Margit: *Unió kihívások és válaszok a 2000-es években: Az egységes belső piac és a közös pénz.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 199 p.

Simai Mihály: *A világgazdaság a XXI. század forgatagában.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 428 p.

András Inotai: *The European Union and South-Eastern Europe. Troubled Waters Ahead?* Brussels, P.I.E. Peter Lang AG. International Academic Publishers, 2007.

Fóti G. – Inotai A. – Simai M. (eds.): *Epochal Change in the World Economy. Past and Prospects,* Budapest, IWE, 2007.

Novák Tamás és Szilágyi Judit (szerk.): *Csatlakozási hatások. Társadalmi felelősségvállalás. (Kelet Európa Tanulmányok II. kötet),* Budapest, VKI, 2007, 118 p.

Farkas Péter és Fóti Gábor (szerk.): *Magyarország globális környezete 2020-ig (Háttér tanulmányok a magyar külstratégiához I. kötet),* Budapest, VKI, 2007, 290 p.

Fóti Gábor és Novák Tamás (szerk.): *A gazdasági biztonság kihívásai (Háttér tanulmányok a magyar külstratégiához II. kötet).* Budapest, VKI, 2007, 201 p.

Fóti Gábor és Rácz Margit (szerk.): *Az Európai Unió előtt álló kihívásokról és a magyar érdekekről (Háttér tanulmányok a magyar külstratégiához III. kötet),* Budapest, VKI, 2007, 240 p.

Amennyiben felkeltettük érdeklődését kiadványaink iránt, forduljon intézetünk munkatársához:

Varga Istvánné

telefon: 224-6707, fax: 224-6766

e-mail: vgyorgyi@vki.hu

illetve publikációink megtalálhatók, letölthetők a www.vki.hu weboldalon